

Dogma or Desire?

פרשת וירא תש"פ

GENESIS

PARASHAS VAYEIRA

19 / 2-13

face to the ground. ² And he said, "Behold now, my lords; turn about, please, to your servant's house; spend the night and wash your feet, then wake up early and go your way!" And they said, "No, rather we will spend the night in the square."

³ And he urged them very much, so they turned toward him and came to his house; he made a feast for them and baked matzos, and they ate.

⁴ They had not yet lain down when the townspeople, Sodomites, converged upon the house, from young to old, all the people from every quarter. ⁵ And they called to Lot and said to him, "Where are the men who came to you tonight? Bring them out to us that we may know them." ⁶ Lot went out to them to the entrance, and shut the door behind him. ⁷ And he said, "I beg you, my brothers, do not act wickedly. ⁸ See, now, I have two daughters who have never known a man. I shall bring them out to you and do to them as you please; but to these men do nothing inasmuch as they have come under the shelter of my roof."

⁹ And they said, "Stand back!" Then they said, "This fellow came to sojourn and would act as a judge? Now we will treat you worse than them!" They pressed exceedingly upon the man, upon Lot, and they approached to break the door.

¹⁰ The men stretched out their hand and brought Lot into the house with them, and closed the door. ¹¹ And the men who were at the entrance of the house they struck with blindness, from small to great; and they tried vainly to find the entrance. ¹² Then the men said to Lot, "Whom else do you have here — a son-in-law, your sons, or your daughters? All that you have in the city remove from the place, ¹³ for we are about to destroy this place; for their outcry has become great before HASHEM, so HASHEM has sent us to destroy it."

300 ★ THE NAVI JOURNEY — SHOFTIM

GIVAH AND SEDOM: SIMILARITIES AND DIFFERENCES

★ The similarity in the narratives of *Pilegesh Begivah* and the events preceding the destruction of Sedom⁶³ are unmistakable. The people of Givah demanded that a guest be sent out to them just as the people of Sedom demanded of Lot.

~ These similarities can be deceiving, as the *mefarshim* note. Ramban notes two key differences: The sinners in Givah acted out of lust alone, not as enforcers of inhumane laws, and in Sedom, the entire city opposed the visitors, whereas in Givah, the sinners were a small group of officers who, because of their power, could not be stopped by the others. Also, the people of Sedom were punished from *Shamayim* with *gofris* and *eish*, while the people of Givah received no such punishment.

94 | RAV SCHWAB ON CHUMASH

Why were the Sodomites so determined to harm the angels who visited Lot? Was it just that they hated visitors, or was there more to it?

★ Hashem created the world in such a way that forces of *tumah*, impurity, naturally gravitate toward *kedushah*, holiness, with the intention of contaminating it. The holier something is, the more *tumah* is attracted to it (see *Ohr Hachaim*, *Bamidbar* 19:2). The Torah recounts that (*Bereishis* 34:3) בְּתָרְכָהּ וְנָשִׂי בְּרִיָּהּ בָּת —

2 19:8-25

מִלְכָּם

EARLY PROPHETS

¹² But his master said to him, "Let us not turn into a city of a foreign [people] who are not of the Children of Israel. Let us pass on to Gibeah." ¹³ So he said to his attendant, "Come, let us approach one of the [Jewish] places, and we will spend the night in Gibeah or in Ramah." ¹⁴ So they passed [Jebus] and went on, and the sun set upon them near Gibeah of Benjamin. ¹⁵ They turned there to come and spend the night in Gibeah. He entered and sat in the town square, but no one brought them into a home to spend the night.

~ ¹⁶ Just then an old man came from his work, from the field, in the evening. The man was from Mount Ephraim, but he was living in Gibeah; the local people were Benjamites. ¹⁷ When he raised his eyes and saw the traveler in the town square, the old man said, "Where are you headed? From where have you come?"

¹⁸ He answered him, "We are passing from Beth-lehem of Judah to the foothills of Mount Ephraim; I am from there. I went to Beth-lehem of Judah, and I am headed for the House of HASHEM. * And no man is bringing me into his home. ¹⁹ We even have straw and fodder for our donkeys, and there is even bread and wine for me and your maidservant and the boy who is with your servants; not a thing is lacking."

²⁰ The old man said, "Peace be with you! However, all your provisions shall be upon me. Just don't spend the night in the [town] square!"

²¹ He brought them to his house and prepared food for the donkeys; they washed their feet and ate and drank. ²² As they were feeling merry, behold — people of the city, lawless people, surrounded the house, banging on the door, and saying to the old man, the owner of the house, "Send out the man who came to your house, so that we may know him."

²³ The man who was the owner of the house went out to them. He said to them, "No, my brothers! Please do not be wicked! Since this man has come to my house, do not do this disgusting thing! ²⁴ Here are my virgin daughter and his concubine! I will bring them out and you may molest them and do to them whatever you please. But do not do this disgusting thing to this man!" *

~ ²⁵ But the men were not willing to listen to him. The man grabbed his concubine and thrust [her] outside to them. They knew her and they molested her all night long until the morning; they sent her away as the dawn began to break.

46

עֵשֶׂת — [Shechem] became attached to Dinah, daughter of Yaakov. Apparently, this vile person was deeply attracted to Dinah just because she was בְּתָרְכָהּ, the daughter of Yaakov. She possessed an inherent *kedushah* that Shechem had a great desire to defile.

~ The Sodomites were so morally corrupt that when the angels arrived at Lot's house, the people of Sodom intuitively sensed that *kedushah* had entered their city. Because impurity so desperately wishes to contaminate holiness, all Sodomites— young and old— assembled at Lot's house so that they could cleave to the angels in the vilest manner. (See *Rashi* on the words [*Bereishis* 19:5] וְנָקְרָא אֹתָם — and we will know them.) Therefore, Lot responded, "If you seek something holy to contaminate, — See, now, I have two daughters who have never known a man (*Bereishis* 19:8). My daughters have guarded themselves from the impurity of Sodom and remained chaste. They, too, have attained holiness." (Indeed, because Lot's daughters excelled in their extraordinary *tznius*, they merited that Mashiach would descend from them, through Rus the Moabite and Naama the Ammonite, as the midrash says on the *pasuk* [*Tehillim* 89:21], וְנָקְרָא דָּוִד בְּרִיָּהּ — I have found Dovid, My servant, that, "I have found Dovid in Sodom.") Although Lot offered his daughters to the Sodomites (a vile act in itself, as Lot had unfortunately learned well from his hosts), the Sodomites rejected his offer. They desired nothing less than angels from Heaven. Therefore, they pressed forward to demolish Lot's door.

שבתנאים מסויימים, ניתן היה לגלות כלפיהם אריכות אפים או לסלוח להם, אולם בסדום הלך רוח זה היה מכת מדינה. הרוע גלש מרשות היחיד והיה לנחלת הכלל כולו.

העובדה שכל אנשי סדום נגועים היו בצורה חמורה במידות מושחתות, בולטת בפרשת תפילת אברהם אבינו עליהם. כשאברהם התחנן על נפש אותם רשעים, ניסה לטעון שמא ישנם בסדום צדיקים מועטים: חמישים, ארבעים או פחות, ואלו יצילו את הכלל, ועקרונית הקב"ה הסכים עימו. הקב"ה מוכן היה לשאת למקום אפילו אילו היו בו עשרה צדיקים. אולם, דא עקא, בסדום לא היה אף צדיק אחד לרפואה (מלבד לוט, שהיה חניכו של אברהם).

אז הנה עובדה משתקפת גם כאשר הגיעו המלאכים לסדום. כאשר לוט הכניס לביתו את שני עובדי האורח, גרם הדבר לזעזוע בכל העיר. כשנודע הדבר, מיד, כעבור שעה קלה (יט, ד): "ואנשי העיר, אנשי סדום, נסבו על הבית מנער ועד זקן כל העם מקצה". העיר כולה נודעקה למשמע "הפשע הנורא" שאירע בה; פלוגי שוה עתה בא לגור, עשה מעשה שלא ייעשה, בהכניסו אורחים לביתו. אלה היו פני החברה הסדומית כולה.

Sefno

6a

10. And closed the door ... so that they will (be forced) to weary themselves in vain to locate the entrance, and thus their utter wickedness would be demonstrated.

11. They wearied themselves in vain to find the entrance: Although they were stricken with blindness, they exerted themselves to find the entrance so as to break down the door, as our Sages tell us: "The wicked do not repent even at the entrance of Gehinnom (Hell)" (Eruvin 19a).

8

קלב

רוח אליהו

סוף

כוחות הנפש

נתעוררתי בזה לדבר נשגב.

חז"ל (ב"ר כו, ה) מסבירים את בקשתם 'הוציאו אלינו ונדעה אותם', שהיתה כוונתם לדבר עבירה. באותו זמן אחז באנשי העיר, או עכ"פ ברבים מהם, יצר הרע שפל שכזה, להיות מתארים לתאווה שפלה.

מה עשה הקב"ה — את האנשים אשר פתח הבית הכו בסנוורים מקטן ועד גדול. כולם נתקפו במכת עיוורון.

לכאורה, היה צריך להיות כאן סוף פסוק, סוף המעשה. אך הכתוב ממשיך — וילאו למצוא הפתח.

פלאי פלאות. הרי לכולנו נדמה שכאשר אדם מתעורר בפתאומיות ל"ע, לא שייך אצלו אז תאווה כל שהיא. הוא נסער כולו. רץ לחפש רופא, למצוא את פשר הדבר. כל שכן אם לא רק הוא לבדו נתעורר, אלא גם כל האנשים סביבו, ודאי שזו תהיה תגובתם הראשונה. הרושם שהעיוורון הפתאומי יוצר צריך לעצור בהחלט את התאווה שבה הוא שקוע. אך התורה אומרת 'וילאו למצוא הפתח' — הם לא נעצרו. אלא המשיכו לבקש את תאונתם. הוסיפו הלאה לנסות לשבור את הדלת.

נראה כי התורה מלמדת אותנו כאן את כוחות האדם. היא מגלה לנו איזה כוחות משונים של תאווה מונחים בנפש האדם, עד ששייך שיוכה בסנוורים ולא יעשה עליו הדבר כל רושם. התאווה בעינה תעמום.

אנשי סדום נתעוררו ולא יכלו למצוא הפתח. לולא זאת היו ממשיכים לשבור הדלת. בעצם כבר עומד על כך הספורנו: 'אעפ"י שהיו מוכים בסנוורים טרחו למצוא הפתח כדי לשבור הדלת, כאמרם ז"ל (עירובין יט, א) רשעים אפילו עומדים בפתחו של גיהנום אינם חוזרים בתשובה'. כוונתו להעיר, כי לאחר שראו את העונש שקיבלו מן השמים, היו צריכים לעצור. הרי הם רואים שהקב"ה מבקש לעצור אותם. מראים להם משמים שמבקשים לעצור אותם. עם כל זאת לא עשה עליהם הדבר שום רושם — וילאו למצוא הפתח.

7

to find the entrance. The Sforzo established in the previous chapter (verse 21) that the angels came to Lot's house to test the reaction of the populace and to give them one last chance to repent. The closing of the door by the angels is meant to underscore the townspeople's wickedness and demonstrate how corrupted they were, that even when blinded, their passion does not subside. The saying of the Sages quoted by the Sforzo is a play on words — the Sodomites stand at "the entrance, as do the wicked at "the entrance" of Hell — and fail to repent.

9

אך נדמה שגם בלי לראות זאת כעונש, עצם זה שאדם רודף אחר תאוה מסויימת ומשתגע אחריה ולפתע נחלה או נתעורר, צריך לכאורה לעצור אותו. אך לא כן היה.

התורה מגלה לנו את כוחות הרע שבאדם, שיש בהם כח עצום כזה, שכאשר מבקש תאוותו שום דבר שבעולם אינו מסוגל לעצור אותו. כוחות עצומים כאלו יש בנפש האדם.

10

פתיחת פי האתון

הערה מעין זו מצינו גם במקום אחר.

נצייר לעצמינו אילו היינו הולכים ברחוב ופתאום עובר לידינו כלב ומתחיל לדבר אלינו ולהטיף לנו מוסר. הפלא ופלא. הכלב מדבר ומוכיח. נדמה כי ללא ספק היינו נעצרים ומתעוררים. דבר פלאי כזה היה מותר בנו רושם עז. הקב"ה שלח אלינו כלב להטיף לנו מוסר.

אצל בלעם הרשע רואים אחרת.

חמדת הממון אשר בו מביאנו ללכת עם אנשי בלק לקלל את ישראל. לפתע מתחיל האתון לדבר אלינו ולהוכיח, אך הוא לא נעצר. הוא ממשיך ברדיפה אחר תאוותיו (במדבר כג).

הוא רואה אתון מדבר. משהו מתרחש כאן. מן השמים מוכיחים אותו, כפי שכתב הספורנו (שם, כח) שהקב"ה נתן לאתון כח לדבר כדי שיתעורר לשוב בתשובה, אך ללא הניל. הקב"ה ברא למענו בריאה חדשה ומיוחדת כדי להוכיחו — פי האתון (עי' אבות ה, ו) ובכל זאת לא הועיל מאומה.

11

לוט בסדום

גם אצל לוט מצינו הערה זו.

בפרשה הקודמת מספרת התורה (יג, יב) וישא לוט את עיניו וירא את כל ככר הירדן כי כולה משקה לפני שחת ה' את סדום ואת עמורה וגו', ויבחר לו לוט את כל ככר הירדן ויסע לוט מקדם ויפרדו איש מעל אחיו וגו', ויאהל עד סדום. הוא הלך אחר עיניו, ודימה בנפשו שיוכל לעמוד איתן במדרגתו גם בסביבה רעה, והתיישב בסדום.

ברם, לא ארכו הימים עד שנשבה, כפי שנאמר במלחמת המלכים (שם יד, יב) ויקחו את לוט ואת רכושו בן אחי אברהם וילכו. הוא נפל בשבי.

התורה נותנת סיבה לכך, כיצד באמת יתכן שהיו יכולים לנגוע לרעה בקרובו של אברהם אבינו, אחד מתלמידיו — 'והוא יושב בסדום', כפירוש רש"י מי גרם לו זאת, ישיבתו בסדום. זאת אומרת, בגלל שהוא נפרד מאברהם אבינו וישב בסדום, לכן יכלו לנגוע בו לרעה. אילו לא היה יושב, בסדום אלא אצל אברהם אבינו, ודאי לא היו יכולים להרע לו כלל וכלל.

לאור זאת, נדמה היה לנו, לכאורה, שלאחר שאברהם אבינו בא להצילו, לאחר שראה בעליל שכל הצלתו היא רק שייכותו אל אברהם, ואיזה סכנות מתרגשות ובאות עליו מכח ישיבתו בסדום, ודאי ישוב תיכף ומיד לחיק אברהם אבינו וינזק מסדום כמטחו קשת, אך בפועל לא כך היה. הוא שב לסדום כלעומת שבא, כאילו לא היה כאן כלום.

פלאי פלאים. הוא תלמיד של אברהם אבינו. הוא רואה שכל חיותו והצלתו, כל מציאותו, תלויה במדה שבה הוא מחובר אל אברהם. ברגע שהוא נפרד ממנו ויושב סדום, הינו רואה מה קורה. היינו איפוא מתארים לעצמינו שבכך תצטנן התלהבותו, תיחלש חמדתו, לככר הירדן שכולה משקה, אך למרות הכל, בתורה רואים שהוא שב לסדום ונשאר בה עד להפיכתה.

עלינו לעצור, ללמוד מכך את שהתורה מבקשת ללמדנו — כוחות הנפש שבאדם. הסבא מקלם זצ"ל (החמה ומוסר ח"א מאמר קמח) מוכיח בכמה ראיות שלוש אדם גדול, אף על פי כן, למרות כל מה שהוראו מן השמים, דברים גלויים וברורים, למרות שבהיותו בסדום לקחו ממנו את כל רכוש, ודוקא אברהם אבינו הוא זה שהביא להצלתו,

התורה מלמדת אותנו איפוא את כוחות האדם, עד היכן הם מגיעים, ועד כמה הוא יכול לרמות את עצמו. שייך שחברה שלמה תוכה בסנוורים, דבר שאמור לעצור כל אדם, ואף על פי כן ימשיכו הלאה, וילאו למצוא את הפתח. שייך שמלך נכשל ונלקחה ממנו כל מלכותו ובכל זאת ימשיך להתנאות ולהתפאר בכוחותיו. כח כזה של הטעיה קיים בנפש האדם.

עלינו אם כן ללמוד לקח מכך כלפי עצמינו.

אנו עוסקים הרבה בתורה, אבל מתי זה הזמן שבו לומדים לקח מהתורה לגבי עצמינו? לימוד זה הוא בעת סדר המוסר בישיבה.

קשיות עורף ורפואתה

אם נתרכז להגיע אל האמת, נוכל למצוא אותה אפי' בתוך ערבובייה גדולה של נגיעות. מבט האמת קרוב הוא לנו מאד, כך כתבנו במא' "לא נפלא" אמנם לא נטעה לומר כי קל הוא. הן אמת אם אך נרצה, נראנו, אבל לא בנקל נראה, כי קושי ערפנו עומד בפני הרצון לראות האמת.

* ומהו קשיות העורף? יש בני אדם אשר אם גם יראו האמת בעיניהם לא ישנו דרכם הרעה. ואז"ל * "רשעים אפי' על פתחו של גיהנם אינן חוזרין בתשובה" כי אם גם יראו את רוע מעלליהם, והעונש המר שיגיעם יהיה בחוש לפניהם, לא יועילו להם כל אלה לחזור בהם. כי אינם יכולים להפוך פניהם אחורנית מפני קושי ערפם. וז"ל ספורנו (דברים ט' י'), "כי עם קשה עורף אתה. ש"א ש"י ו צ ד ק ו י ו ש ר ל ב ב עם קושי העורף... אמנם קשה העורף הוא התולך אחר שרירות לבו... אע"פ שיודיעו... בראי ברורה שמחשבתו... מביאה אל ההפסד... לא יפנה... כאילו ערפו קשה, כגיד ברזל שלא יוכל לפנות אנה ואנה". וכן ב' כי תשא (ל"ב ט') ושם הוא מגלה את סוד הכח הרע הזה. ז"ל "גיד ברזל ערפם ולא יפנו (פ') שלא יפנו בשום אופן להשיב האמת אל לבם)... באופן ש"א ין ת ק ו ת שישבו בתשובה".

* נתבונן נא, הלא כתבנו כמה פעמים כי כל עונש הבא ממנו ית' אל האדם אינו בא אלא ללמדו ולהחזירו למוטב. וכל גזירת כליון ומיתה, פירושה שאין לאדם ההוא תקנה להביאו לידי תשובה וממילא תיקונו — כלייתו. במעשה העגל אמר הקב"ה למשה "ראיתי את העם הזה והנה עם קשה ערף הוא. ועתה הניחה לי ויחר אפי' בם ואכלם", וכך יתפרש לפי דברי הספורנו, שמשום שאין תקנה שישבו בתשובה, ממילא אין להם תקנה אלא כליון ח"י. למדנו מכאן עד היכן הדברים מגיעים. כי בדרך הטבע אין שום אפשרות לקשת העורף לשוב ולבחור בטוב, ולא היה שום מוצא עד שפתח הקב"ה פתח חדש באמרו "הניחה".

ל"י, עי' רש"י שם; והיי' שבכל עוצם גדולת משה רבינו תפעול תפלתו במסירת נפש להגן עליהם; עי' ברכות ל"ב, "שתפס משה להקב"ה כאדם שתפס לחברו בבגדו... שמסר עצמו למיתה עליהם... שעמד משה בתפלה עד שאחותו אש של עצמות... עד שהחלה... (פי' רש"י "הפציר בו", דהיינו שהפציר בו כי כ"מ שמצטייר אצל האדם כאילו החליאו בהפצרותו).

אבל כל זה לא הועיל אלא עשה, כמבואר ברמב"ן; וא"כ במה נתקנו אח"כ? מה עשה משה אשר למרות קשיות העורף שבו בתשובה? הדבר הראשון אשר עשה, גם טרם ששרף את העגל, הוא אשר שבר את הלוחות. ואח"כ (עקב ט' י"ז) "ואתפס בשני הלוחות ואשליכם מעל שתי ידי ואשברם לעיניכם" ומתרגם יונתן "ותבריתניו ואתון חמיין כד לוחיא מיתברין ואתותא פרחין" — זה היה מבוא לתשובתם, שבירת הלוחות לעיניהם — ועי' משה — ואותיות פורחות — ראיית כל אלה בקעה דרך קושי העורף ואיפשרה את התשובה. בזה גילתה לנו התורה שיש רפואה אפי' לקשיות עורף, דהיי' התעוררות חזקה מאד וקיצונית.

למדנו מכאן שאם יחפץ האדם להיטיב דרכיו צריך לעורר עצמו בהתעוררות גדולה מאד, ויעמיק בלימוד המוסר ובציורים שיגבירו בו את ההתעוררות, והרבה יעמוד בהתבוננותו עד שיבקע דרך קושי ערפו, וזהו הדרך היחידה אשר תביא לידי שינוי מעשים באמת.

בדורנו היתה בנו יד ה', אויב קשה כהמן החריב מדינות שלמות של אחינו בני ישראל — חלק גדול מכלל בית ישראל עזבונו בעוה"י, רוב יראי ה' ספו תמו, ומיודעי התורה נשארו רק אחוזים אחדים למאות. שבר השייט את שארית התורה לעינינו. הלא עלינו להתעורר הרבה ולשנות את כל השקפותינו ודרכינו ומעשינו ולשוב אל ה' בחזקה, והוא ירחם את שארית הפליטה.

סינוור עיני השכל גרוע מאד מונים מסינוור עיני הלב, אנשי סדום לא השכילו לראות את סכנת החורבן אשר מתקרבת ממש עד פתח בתיהם, הם לא חשו ולא הרגישו את המהפכה המאיימת עליהם לבלעם חיים, "וילאו למצוא הפתח", פתח חרטה לשוב בתשובה לבטל את רוע הגזירה, ולא עוד אלא כאשר לוט מזהיר את חתניו, "קומו צאו מן המקום הזה כי משחית ה' את העיר", לא זעו ולא נעו. גם חתני לוט הוכו בסנוורים, במכת עורו רוחני ושכלי, וטחו עיניהם מראות את התופעה המופלאה שהאנשים שהיו יחד עמם בפתח הבית נלאו למצוא הפתח, "ויהי כמצחק בעיני חתניו". דברי לוט עוררו צחוק חוכא ואיטלולא, הם ערכו הילולא והיגא עד סופם המר. לעומק הווננו ולגודל יחד עמם בפתח הבית נלאו למצוא הפתח, "ויהי כמצחק בעיני חתניו". דברי לוט עוררו צחוק חוכא ואיטלולא, הם ערכו הילולא והיגא עד סופם המר. לעומק הווננו ולגודל

יחד עמם בפתח הבית נלאו למצוא הפתח, "ויהי כמצחק בעיני חתניו". דברי לוט עוררו צחוק חוכא ואיטלולא, הם ערכו הילולא והיגא עד סופם המר. לעומק הווננו ולגודל

"ויצא לוט וידבר אל חתניו לוקחי בנותיו... ויהי כמצחק בעיני חתניו" (יט. יד)

הגאון הסטייפלר רבי ישראל יעקב קנייבסקי זצ"ל כותב שבפסוק רואים את נוראות כוחות נפש האדם, שהרי טבעו של אדם שהוא בורח גם מחשש רחוק של סכנה ואילו חתני לוט ראו לנגד עיניהם מופת נורא: כל בני העיר מנסים לפרוץ את הדלת והוכו פתאום בסנוורים ולא יכלו למצוא את פתח הבית, ואף על פי כן, באותו לילה עצמו כשלוט אומר לחתניו לצאת מן המקום כי משחית ד' את העיר "ויהי כמצחק בעיני חתניו" ולא עולה בלבם אפילו צד של חשש וספק שמא דברי המלאכים צודקים.

חיי עולם בהקדמה

ב א ר י ר א מ ש ה ת צ ו

* למח דייקא בסנוורים, אך מצינו בחז"ל (סנהדרין ק"ט, א') אנשי סדום לא נתגאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקב"ה, ומפורש בכתוב (יחזקאל ט"ז, מ"ט) הנה זה היה עוון סדום אחותך, גאון שבעת לחם. והגאון היא היפוכה של הדעת, כאמרם (מדרש משלי י"ג) כל ערום יעשה בדעת — זה שאינו מתגאה בחכמתו, וכסיל יפרוש אולת — זה שמתגאה בחכמתו.

* וכשם שהדעת מאירה את עיני האדם ללכת בדרך האמת, כדכתיב (דברים ד' ל"ה) אתה הראית לדעת כי ה' הוא האלקים וגו', שדעת היא הכרה ברורה כדרז"ל (במדבר רבה פ"י) דעת זה המכיר את בוראו, כך הגאון שהיא כסילות מחשיכה דרכו והולך חשכים, כדכתיב (קהלת ב', י"ד) והכסיל בחשך הולך, ונמצא שאנשי סדום שהגאון היתה סמלם, היו בבחינת "כסיל בחושך", ולרמז זה "הוכו בסנוורים וילאו למצוא הפתח".

ותראה דבר נפלא כי בפסוק זה נרמזו שלש מצוות שיסודן היא הדעת, והן סוכה מבוי וגר חנוכה. כי "הכו בסנוורים" אותיות סוכה, נר, מבוי, ורמז נוסף: "ויצא אליהם לוט הפתחה". היינו נר חנוכה שמצותו ליד הפתח. ועוד: כי על כן באו בצל קורת "צל" היא סוכה שהיבת להיות צללה מרובה מחמתה (אור"ח סימן תרל"א ס"ב) "קורת" היא קורת המבוי.

והכונה בזה, כי סוכה שהיא גבוהה למעלה מכ' פסולה וארז"ל (סוכה ב', א') דכתיב (ויקרא כ"ג, מ"ג) למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים, ופירש"י "עשה סוכה ששיבתה ניכרת לך דכתיב למען ידעו וגו' כלומר, מצות סוכה משמעותה דעת והכרה, וכן הוא דינו של מבוי הגבוה למעלה מכ' (עירובין ב', א') לפי שמבוי שייך לשבת שבה נאמר (שמות ל"א, י"ג) לדעת כי אני ה' מקדשכם, והיינו דעת ברורה, וכן נר חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה כסוכה וכמבוי (שבת כ"ב, א') ופירש"י "דלא שלטא בה עינא למעלה מכ' אמה, וליכא פרסימי ניסא".

נמצא שבשלשתן יש ענין של ראייה והכרה, ולכן נרמזו בפסוק זה, כי אנשי סדום היו כסילים ורחקו מהדעת, ולפיכך "הוכו בסנוורים".

Malbim⁶⁴ explains that there is a difference between a *rasha* (an evil person) and a *choteh* (a sinner). The people of Sedom had established evil laws that were incompatible with human society (i.e., banning wayfarers from their city). These laws were reached not through lust but through warped thought. In Sedom, a stranger had no rights. In Givah, by contrast, there was a group of sinners who acted solely out of lust.

Me'am Lo'ez adds that in Sedom, this brazen practice had been in place for years and the inhabitants saw it as the norm.⁶⁵ This lost them their chance for repentance. In Givah, this was the first time such an incident had occurred.

The Malbim⁶⁶ adds that Lot rushed to bring the *malachim* into his house so that no one would see them (due to the laws of Sedom), whereas the elderly man made no secret of welcoming

the guests into his home. The people of Sedom were prepared to wage war against Lot, whereas in Givah, no one intended to harm the elderly host or take his daughter.

In Sedom, it was well known that a stranger had no rights. The Torah warns against following the ways of the Canaanim, which are the ruination of man. Just as the land vomited them out because of their sinful ways, so, too, would it do to Yisrael if the nation followed the Canaanim's evil ways. The incident in Givah occurred not long after the land was conquered and the Bnei Yisrael were dispersed throughout the land. There remained pockets of Canaanim who engaged in immoral acts⁶⁷ foreign to the Bnei Yisrael, and this incident shows how powerful one's environment can be. Wickedness is contagious. If one lives among the wicked, after a while, he adopts their ways.⁶⁸

226

משום מנהג ישר, הנה היא כאיש ההוא
אשר אין מעצר לרוחו שאין לו שום
התחלה במה שישוב אל בריו".

23

מדת סדום

"והנה באמת זה היה חטאת סדום
ובנותיה, כי הנה הם לא חטאו
בחטא התאווה לבד... אבל כבר נפסדה
התחלתם [השכל] בתכלית ההפסד, עד
אשר הקימו להם דברים רעים ומגונים
לחוקים ומשפטים טובים וישרים, וקבעו
בהם מסמרים בקנסות ועונשים שלא יעברו
מהם לעולם, והעיקר אשר שמו כל מגמתם
הוא לשמור ממונם בתכלית השמירה, ולזה
בחרו (באות ה') באותה מדה של 'שלי שלי'
ושלך שלך' באותו בינונית שאמר שהיא
מדת סדום, לא בתורת מדה אלא בתורת
דת ונמוס, אחת דתו להמית המהנה לזולתו
אפילו בזה נהנה וזה אינו חסר... מדת
סדום (כ"ב י ב), והנהגה הזאת בתורת
נמוס תחייב אותם לצאת אל הקצה האחרון
בכל דרכי הרשע והחמס".^ט

דעת העקדה: המא בשיטה או בתאווה

(ב) בעל העקדה יורה אכן פיתו על
יסודו של החוקר [אריסטו]
בהגדרת ההבחנה בין חוטא לרשע. "כי
החוטא אשר ענינו הוא בלתי כובש את
יצרו, הוא אשר התאווה בו לבד היא נפסדת,

אמנם שכלו אינו נפסד. והרשע הוא
שהתאווה והשכל בו נפסדים". אם השכל
נשאר בישרותו עוד יש תקנה לאחריתו,
ביום מן הימים יתעורר להשליט השכל על
החומר, ויתוקן גם חלק התאווה שבו. אבל
אם השכל מקולקל ונפגם לגמרי, כמעט
אפס תקנה ממנו, שהלא בהשקפתו
המעוותת רואה כל דבר בצורה הפוכה,
כזעקת הנביא (ישעיה ה כ) "הוי האומרים
לרע טוב ולטוב רע" וגו'.

וב' שונו: "אשר מזה יתחייבו עוד שני
הבדלים גדולים [בסיבה
ובטבע]. הא' שהרשע בלתי מתנחם לעולם
מרעתו, [והסיבה לזה] כי אין לו שכל
שיעוררהו על זה כי גם הוא [השכל] בעיקר
המרד. אמנם החוטא כאשר יעבור
ההתפעלות ההוא [של התאווה] הגובר על
שכלו, הנה השכל ההוא ישוב לאיתנו
ומתעצב ממעשהו ומעצבו ידיו.

20

"והשני כי החוטא ששכלו שלם אפשר
לקבל הרפואה, כי יש התחלה
בריאה ממנה יבא הבריאות. אמנם הרשע
אין לו שום דבר ממנו יותחל הבריאות,
ולזה [גם בטבע] אין רפואה למחלתו".
כידוע מספרי המקובלים השכל (חכמה
בינה ודעת) הוא מקור ושורש לשבע
המדות; חכמה ובינה בחינת אבא ואמא,
והמדות בבחינת תולדות. ואם המקור
נשחת אז מטבע הדברים אין אפשרות
שהמדות יהיו נכונים ובריאים, שהרי הכל
הולך אחר העיקר, כאילן ששורשו נרקב
גם ענפיו יפלו ועליו יבולו.

216

ותושע. אמנם אשר אין לה חומה כלל,
ודאי אין לה תקומה. כן האיש, בעוד חומת
שכלו על תלה [השכל עצמו משמש כחומה
להגדיר את האדם ולמנוע אותו מפעולות
לא רצויות], אף על פי שתהיה התאווה
פרוצה [שלפעמים רוח התאווה גוברת על
שכלו להעלימה ולאברה], הנה הוא נקל
להתנחם ממעשיו הרעים ולהרפא. אמנם
איש אשר אין מעצר לרוחו [בשיטה
ובקביעות], כי נפלה חומתו ונפסדה
התחלתו, במה יושע איפה".

22

מישל זה מן העיר על האדם, בא ללמד
ונמצא למד, דהן הן הדברים
אמורים גם בנוגע להנהגת העיר והמדינה,
כי כאשר היתה העיר מוקפת חומה סביב,
מהחק הטוב והדתות הישירות המונחים
מהזקנים והמנהיגים הטובים מלפניהם, צף
על פי שלפעמים יעלו שועלים ויפרצו
גדריה וישביתו חוקיה, הנה נא העיר הזאת
קרובה לקבל תקנה ולהרפא, כי יקום אחד
מעיר ושנים ממשפחה להוכיח אותם בחוזק
נמוסייהם אשר בידם, והטוב והישר נעזרו
מכל צד ויעלו לה ארוכה. אמנם אם אין
לה חומה, לא מן דת, ולא מן תקנה, ולא

21a

אין חומה - אין מעצר לרוחו

"וכבר אמר זה עצמו שלמה המלך ע"ה
(משלי כה כח): "עיר פרוצה אין
חומה איש אשר אין מעצר לרוחו". רצה
לומר כי כמו שהעיר אשר אין לה חומה,
עם היות שמרעת יושבי בה לבלתי שית
לבם לחילה עשו פירצות בחומתה, הנה
יש לה תקון, כי בבוא קול הפחדים
באזניהם בנקל ישימו לב לגדור פרצותיה
ולקומם הריסותיה ותוכל לעמוד במצור

ב. עוד שם: "תדע כי תורתנו התמימה הפליגה להזהיר במאד מאד על היותנו מהנים ממנויותינו ומגופותינו זה לזה, בנתינת הצדקה, וההענקה, וההלוואות, ויתר המתנות, והעזר כפריקה וטעינה, או בהשבת אבדה, ובכל דבר שיצטרך אל חבירו שטטה ידו עמו, עד שכבר תשים צד שתוף בכל אשר לנו עם חבירנו ושכנינו וכל אנשי שלומינו". על פי השקפת התורה אין מושג של 'פרטיות', כל יהודי הוא חלק מן הכלל, 'בתוך עמי אנכי יושבת', והחויב עליו לשותף את אנשי בריתו בממונו ובגופו כדת של תורה.

י. "בהיות כי האומר שלי ושלך שלך הוא פתח תקוה לקנות מדת סדום, כי עבירה גוררת עבירה, ואם היום אומר לחבירו שאינו נצרך: שלי שלי, למחר יאמר דבר זה אפילו לעני, וזו היתה מדת סדום כי יד עני ואביון לא החזיקה" (יחזקאל טו מט), ועל כן מדה זו המביאה לאדם לקנות מדת סדום ראוי שתקרא היא בעצמה מדת סדום" (מדרש שמואל).

כוננתו מבוארת בהבנת דברי המשנה: "האומר שלי שלי ושלך שלך זו מדה בינונית, ויש אומרים זו מדת סדום". לפי פשטות הגלגל יש כאן מחלוקת רחוקה מן הקצה אל הקצה, לפי תנא קמא זו מדה בינונית, ולפי היש אומרים זו מדת סדום הגרועים והחטאים מאוד? (וראה בפירושו רבינו יונה ומדרש שמואל)

א"ל שהכל תלוי בגישה השכלית, ובסיבת המניע. מי שאומר כן מתוך אדיקותו המופרזת בממונו החביב עליו, זה לא נורא כל כך כמדת אנשי סדום, שראו בכך אידיולוגיה דממונו של אדם שהרויח בזיעת אפו הוא נחלתו הבלעדית ואין לזרים אתו. הם אמרו "שלי שלי ושלך שלך" לא בתורת מדה אלא בתורת נמוס. מה שאין כן האומר כן מתוך תאוה: "זו מדה בינונית", אלא שצריך לזהר שלא ירגיל עצמו בכך כי "קרוב הדבר לבוא לידי מדת סדום" (ברטנורא שם).

השחתת השכל ולא השחתת המדות, זו חטאת סדום ההפוכה. כל

מעשי הרשע שלהם נעשו בשיטה והשקפה, עד כדי כך שנקבעו בחוקי המדינה מתוך נימוק וטעם הגון לפי שכלם הנפסד. כמו שנמצא בחז"ל (סנהדרין קט ב) כמה דוגמאות מחוקי הרשע שלהם ופסיקת שופטים, "ושהכל נמשך מהפסד השורש וקלקול ההתחלה... והנה הלילה הוא נהגו כמנהגם ונגדשה סאתם, כי מלאה מקדם מכל מיני חטא ופשע אשר כאלה, המחייבים כלייה".

עוברים על דת ולא קובעים דת

אמור מעתה דחומרת העון אינה נמדדת במעשים לבד, אלא גם ובעיקר במניעים וסיבות. "ומכאן אתה מוצא תשובה נכונה לאנשי הגבעה, כי אם נהגו כמנהגיהם בשני העניינים, רצוני [א] בכלות רגל העוברים והשבים, [ב] ובהתור הנבלה הזאת כמותם, הנה לא היה להם דבר מזה בתשומת דתית, ולא הותר להם לעשות כן מדיניהם חלילה, אבל היו כמדינה שחוקיה טובים ועושים אינם אותם.

"וזה לא יקשה לנו למה לא המטיר עליהם גפרית ואש מאת ה' מן השמים. אבל היה עליהם מדיניהם על זה עון פלילי, והיו שופטי העיר או השבט חייבים לבערם מן העולם" וכו'.

מאחר והשקפתם לא היתה מעוותת ניתן היה להשאיר את הדין ומשפט עבד הסנהדרין יושבי על מדין, לא כן באנשי סדום שהיו להם חוקים לא טובים, ואם כן אין ביניהם עושי משפט מאחר

והכל אצלם בצדק ובמשפט על פי נימוסי דתם, לפיכך לא היה מנוס מלהמטיר עליהם גפרית ואש מן השמים.

משחת פנינים - וירא שמן תקני

ואדוקים ברשעותם עד שגם טובתם העצמית לא עניינה אותם, וגם כשראו האיך שלוקים בעיוורון לא נתרגשו מזה כלום והמשיכו במעשי רשעתם למצוא הפתח.

וילמד מזה האדם, להתבונן לאיזה מצב גרוע יכול להתדרדר כאשר מתרגל לחיות בהפקרות ובלא חשבון, שאף אם רואה את עוצם רעתו בעיניו גם אין בו הכח להתנתק מן ההרגלים הלא טובים שדש בהם כל ימיו, ולכן כל יחשוב שיכול ללכת אחר תאוות לבו וכשיזקין ישפר מעשיו, כי לבסוף יראה שבימי זקנותו לא יוכל להתגבר על הרע שמושרש בו, ולא יוכל לטור ממנו.

578 □ STEP BY STEP

Why should any process at all be required to know oneself? Doesn't every person possess natural self-awareness? The Gemara (Shabbos 105b) rules that:

One who tears his clothing out of anger, or breaks instruments in anger, or wastes his money because of anger should be in your eyes like one who serves avodah zarah; for this is the profession of the yetzer hara: today he instructs someone to do this, and tomorrow he tells him to do that, until eventually he tells him to worship avodah zarah, and the fellow goes and worships avodah zarah. Rabbi Avin asked where we find a Scriptural source for this idea, [and he answered]: The verse in Tehillim (81:10) reads, "Do not allow an el zar to dwell within you ..." Who is the el zar who dwells in a person's body? This is the yetzer hara.

Chazal teach us that anger is parallel to something called *avodah zarah* — which literally means a *zar service* or a *service of zarus*. In *lashon hakodesh*, *zarus* is estrangement, isolation, aloneness, or disconnection. *Avodah zarah* is a religious commitment to a life of estrangement — estrangement from one's God, from fellow man, and even from oneself. Rabbi Avin reveals that there is a force within every person that drives him into this sort of estrangement, and it is called either the *el zar* — the force of *zarus* — or the *yetzer hara*. The *el zar-yetzer hara* is the reason we do not naturally have self-awareness. Hashem implanted in each of us at birth a being who obfuscates our self-knowledge. That being's very presence creates the distance we must traverse in our journey home, regardless of whether we ever sin. Our response to our congenital state of *zarut*-disconnection is *teshuvah*-reconnection.

* The first step toward *teshuvah* is knowing who you are, in reality and in potential. This first step requires more than just spending time alone. It requires watching oneself, noticing strengths, and seeing weaknesses. It requires careful data gathering and precise analysis — as sophisticated as that which we would use were we trying to discover someone else's personality. It requires *tefillah* too.

* Let us say we have agreed that evaluation and assessment are essential at all times. Why, then, do we not put this knowledge to practical use? How is it that we still allow ourselves to be swept along? The Ramchal explains: However, this is truly one of the stratagems of the evil inclination and his cunning: he constantly burdens men's hearts with his labor, until they have no time to consider and reflect about which path they are following, for he knows that if they would only give a little thought to what they were doing, they would certainly begin to regret their actions. And this regret would continue to grow within them, until they would abandon sin altogether.

~ In other words, the evil inclination keeps us too busy to think. He creates a plethora of problems and

pastimes and important issues, and we are buried beneath the overload. We become confused, because thanks to the yetzer hara, everything becomes a problem. For example:

- What shall I eat today? In today's world, this has become a major issue, the subject of scholarly debate and the exercise of Talmudic logic.
- What shall I wear today? What is more flattering, more appropriate? The selection of a tie has become a thorny intellectual problem, and a major production.
- And, best of all, what shall I do today?

וְהִי זֶה מְעִין עֲצַת פְּרַעַה הָרָשָׁע שְׂאֵמֶר, תִּכְבֵּד הָעֲבֹדָה עַל-הָאֲנָשִׁים וְגו', שֶׁהִיא מְתַבֵּן שְׂלֵא לְבַד שְׂלֵא לְהַנִּיחַ לָהֶם רֹחַ בְּלִל לְבַלְתִּי יִתְּנוּ לָב אִי וְשִׁמּוֹ עֲצָה נִגְדוּ, אֲלֵא הִיא מְשַׁתְּדֵל לְהַפְרִיעַ לָבָם מִכָּל הַתְּבוּנָה בְּכַח הַתְּמִידָה הָעֲבֹדָה הַבְּלִתִּי מִפְּסָקָת. בֵּן הִיא עֲצַת הַיֵּצֶר הָרָע מִמֶּשׁ עַל בְּנֵי הָאָדָם, כִּי אִישׁ מִלְחָמָה הוּא וּמִלְחָמָה בְּעֶרְמִיּוֹת, וְאִי אֶפְשָׁר לְמַלֵּט מִמּוֹ אֲלֵא בְּחֻקָּהּ רַבָּה וְהַשְׁקָפָה גְּדוֹלָה.

This is one of the yetzer hara's finest weapons. Once he convinces us that every aspect of our lives is a problem, there is little time left for real issues; we have to deal with our tremendous problems. There

33 proclaimed (Haggai 1:5): "Pay attention [literally, put your hearts] to your ways."

* We must think about what we are doing; put our heart into it. We should not plunge in spontaneously, led by sheer blind instinct. Everyone is doing it? That is not good enough, and truthfully, it doesn't really matter. What does matter is whether something is right or wrong. Think about it. And even if it should prove right for "everyone," is it necessarily right for us?

34 As King Shlomo said in his wisdom, (Mishle 6:4-5), "Do not grant sleep to your eyes and slumber to your eyelids. Save yourself like a deer from the hand..." In this world, we cannot allow ourselves to fall asleep; we must remain awake and alert, like a deer or a bird fleeing a trap. Life itself is a trap, expertly laid by the yetzer hara himself, and he is determined to snare us in his net. He is working at his job full time, and we have to work at ours. We can't just fall asleep! We must survey the scene, analyze our actions, and plan our moves. Without serious, single-minded concentration, we are helpless against him.

אֲךָ אִם הָאָדָם מִפְּקָח עַל עֵצְמוֹ, אִי הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא עוֹזֵר וְנִצֵּל מִן הַיֵּצֶר הָרָע, אֲבָל אִם אֵינוֹ מִפְּקָח הוּא עַל עֵצְמוֹ, וְדַאי שֶׁהַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא לֹא יִפְקֹחַ עָלָיו. כִּי אִם הוּא אֵינוֹ חָסֵד, מִי יִחַס עָלָיו.

35 Awareness as the Key

* But if one does watch over himself, then Hashem helps him and he is saved from the evil inclination. The key is awareness. If we are alert and

awake and aware, if we scrutinize our actions and study the significance of events in our lives, it proves that we are making the effort to assess our actions and improve ourselves. If this is the case, then Hashem will help us and we will be saved from sin.

~ But the dreamer, the one who is carried away by his own imaginings, will have a hard time overcoming temptation. He has little interest in making an accounting, and as such, he is in trouble: But if he does not watch over himself, then certainly Hashem will not watch over him.

"As water reflects the face looking into it, the heart of a man reflects that of his fellow man" (Mishle 27:19). Hashem will relate to us the way we relate to Him. If we show Him that we sincerely strive for awareness and improvement, then He will be aware of our needs and help us achieve these goals. But if we do not care, neither will He, for if one does not have mercy on himself, who will have mercy on him? If we cannot be bothered to look after ourselves, how can we expect someone else to do it for us? If we do not care enough to protect ourselves, then who will?

הוּא כְּעֵינֵן מִזֶּה שְׂאֵמֶר רַבּוֹתֵינוּ וְכְרוֹנָם לְבָרְכָהּ, כֵּל מִי שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַה אֲסוּר לְרַחֵם עָלָיו.

עליון

פרשת וירא

לתתך

קניח

פלא פלאות!

אנשי סדום הוכו בסנורים, לא אחדים מהם, כולם יחד אלפי אנשים מקטן ועד גדול, מאורע מרטיט, איך העיזו להמשיך לחפש את הפתח, להמשיך במזימתם לפגוע באורחי לוט, הלא ראו בחוש שיד השי"ת עוצרת אותם מלהכנס לביתו? בפרט שאין שום הסבר טבעי לכך שלא מצאו את הפתח, שהרי נכחו שם ציבור רב ועצום, כדכתיב: "כל העם מקצה", אם רק היו מקיפים את הבית ומחברים יד ליד בהכרח היו מוצאים את הפתח, ולכאורה מתבקש מזה להבין שיד ה' לא נותנת להם לבצע את זממם?

ביאר הגה"צ רבי שמואל קגן זצ"ל ר"מ בישיבת סלבודקה בקובנא שבליטא על פי המשנה (אבות א. יד) "אם אין אני לי מי לי" אם האדם לא מנסה להתבונן מעצמו במתרחש איתו, הקב"ה לא יסייעו, ואז אפילו דברים כה בולטים ופשוטים לא יראה, וזה שאמרו חז"ל (ב"ר נ"ב) "וילאו למצוא הפתח - אילאון (לשון לאות ועייפות) "אינסון" (לשון קץ ומאוס) "אשתטון" לשון שטות ושגעון".

נורא ואיום!

זכרון מאיר עמ' לט

38 5 580125

הארת דרך מהלך בעבודת המידות לאורו של ר' ישראל זצ"ל

לעומת מדת הכעס. א"כ בשורש נגרע חלקה של מדת הכעס לעומת התאווה ואולי אף לעומת מידות אחרות, אך כלפי חוץ מתגלית היא יותר מהן.

השורש האמיתי להתפרצויות כעסו הוא מדת "הכבוד". רגישותו ל"כבוד" היא נוראה, לכן מחפץ הוא בזעם על כל דבר, שנדמה לו, שנעשה לא כרצונו. הנסיגות העומדים בפניו נראים לו קשים מנשוא, והוא מסיק מכך שמדת הכעס לקוי אצלו מאד, בשעה שהכל נובע מרגישותו ל"כבוד". א"כ, בשרשי הלב מדת הכעס אינה כה חריפה בליקוי כמדת אחרות, אך כלפי חוץ נראה שהוא סובל ביותר מכעס.

"לזאת, האדם המשקיף בעין בינתו מהמאוחר אל הקודם ישגה הרבה, בשפטו על שרשי הכחות, המולידים צער ועונג". כאשר רואה הוא עצמו עומד בנסיגות קשים המעוררים אותו לכעס ולהתפרצויותיו המרוכות, מסיק הוא שהכח בשרשו איום, בשעה שסיבות חיצוניות גרמו לכך, ובשורש ישנן מידות אחרות חמורות יותר.

ויש נפקא מינה עצומה, מהו השורש. אילו הי' מתבונן ומבחין בשורש האמיתי ומגיע למסקנה, שרגישותו למה שנעשה נגד רצונו בענינים שונים, הנובעת ממדת ה"כבוד", אין לה מקום כלל, היו הרבה נסיגות מתקטנים בשעור ניכר או לפעמים נעלמים לגמרי, א"כ אין הוא יכול לשער הצער שיש לו - בהשערה אמיתית, מפני שהוא מדומה.

יותר מכך. אילולי רגישותו ל"כבוד" הי' פועל כנדרש, ממילא היו נמנעים הרבה דברים הגורמים להביאו לידי כעס. הוא סבור שהנהגת האחרים היא האשמה בצערו בשעה שהוא האשם, מפני שהי' יכול למנוע הנהגתם זו, או לפחות למנוע צער. כל זמן שאינו מודע לכה-הנפש הנמצא במעמקים, שהוא הוא המעורר את תגובותיו החיצוניות, מוסיף אותו כח לירות חצים ולעורר את האדם לפעולות שונות, בלי שהאדם מכיר בו, ממילא ממקומת עבודתו שלא במקום הנכון!

הוא מה שממשיך: "וכל עוד אשר כח נפשו מסתתר בשרשו, מתחבא מבינת אנוש, כן יוסיף לירות חציו לפעולת אדם". לכן מובנת מסקנתו: "על כן אין ביד האדם למצוא אל נכון מצב וערך צער קיום ושמירת תורת ה' ית"ש, והוא לבדו יודע ערכם על אמיתותם, כמאמר ז"ל (למט ט"ז) הוא המבין".

מעתה עומדות שתי משימות כבדות בפני האדם: האחת - להעמיק בהתבוננות, מהו הכח השרשי, המעורר ההנהגה החיצונית, אשר ההבחנה האמיתית

39

מצד עצמה קשה מאד, כפי שכתב, ש"האדם המשקיף בעין בינתו ישגה הרבה בשפטו על שרשי הכחות המולידים צער ועונג", א"כ זקוק האדם לכח מבחוץ שיאלץ אותו להשקיע מאמצים כדי לפענח השורש. והשני - מה שמבאר לקמן "וכל עמל האדם לא יועיל לתקנם וליישרם בגדרם הנכונה, אם לא ישים פניו אל שכל האנושי, לאהוב את הישירות ולשנוא את המעוקלות - בטבעו (גם בלי אזהרת התורה), ע"י התבוננות רבה בדרכי שכל אנושי". והוא מסוגל לכך "כי אדם הוא", והקב"ה הטביע בו כח שכלי, אשר בעזרתו מסוגל הוא להגיע למסקנה שמדה זו היא רעה וזו טובה.

40

ומהי הדרך? ממשיך ר' ישראל זצ"ל: "היועיל לאיש, עלול לרגונות יתירה, ע"י התעוררות קטנה המעיתו, גם אם יחזור הרבה פעמים במאמר חז"ל (מ"ט נ"ג) כל הכונס כל מיני גיהנם שולטים בו וכו', עד אשר המאמר יאיר תמיד מול פניו - בכ"ז, כאשר תעלה עליו רוח הרגונות, לבו כל עמו ונהפך אז לאיש אחר, קל מהרה יגביהו עוף ממנו כל ציוריו היפים אשר קנה בעמליו".

אן יער' ברמב"ן שכ' שאמנם מעשה דפילגש בגבעה נראה כדומה למעשה דאנשי סדום, וכ' לחלק ביניהם בכמה ענינים.

והנה דמיון פרשיות אלו זו לזו, ועד כדי כך שהרמב"ן צריך לטרוח לחלק ביניהם, הוא לעדות על חומר הרעה של מעשה דפילגש בגבעה. ולכן הבחנה על המעשה דפילגש בגבעה ואת רעת האנשים ההם, יש אולי אופן להבחין את שורש רעתם, ויש לפי"ז להמשיך להבחין גם את יסוד רעתם עד הקצה של אנשי סדום.

הנה הגה"צ ר"א שר זצ"ל (ראש ישיבת סלבודקה), ביאר הגמ' במס' גיטין (ו ע"א), אמר רב חסדא לעולם אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו שהרי פילגש בגבעה הטיל עליה בעלה אימה יתירה והפילה כמה רבבות מישראל. והנה לכאורה מאמר זה צריך ביאור טובא, מה שייכות ענין האימה יתירה דאיתא שם שמצא זכור או נימא והקפיד לכל המעשה אח"כ. והרי כל עלילת הדברים שהיה בענין פילגש בגבעה, היה יכול להיות גם באופן של דרכי שלום שהיה נוסע עם אשתו לבית אביה, והיו בני בליעל פוגעים בהם וכו', ומה מצאו חז"ל לקשר בין הדברים.

וביאר את הענין באופן נפלא, דבאמת המתבונן בכל הפרשה הזאת רואה להדיא שכל האשם בזה הוא בעלה, והנהגתו בכל דרכו היה באופן מושחת, וכי שמענו מעולם שאדם יוציא את אשתו החוצה לפני בני בליעל להתעלל בה כרצונם. וכן גם לאחר מותה, הנשמע כדבר הזה שאדם יחתוך את גופת אשתו לאיברים וישלחם בצורות לכל שבטי ישראל, והרי כל המעשים השפלים האלו לא יתכן אלא באדם מושחת ובשפל המדרגה, ואין צריך ראייה מי הוא האשם הגדול בכל הפרשה. אלא שבא רב חסדא ללמדנו מוסר, כי מידה זו של השחתה לא באה בבת אחת, ובתחלתה אינה אלא הקפדה קלה על אשתו, וכשאינו עומד מיד ומתגבר על יצרו בדבר קל הרי שורש הרע מתרבת ומתגדל, וכמו במחלת הגוף שעי' הונחה מתחלה פשה הנגע יותר ויותר, כך הוא בדרכי הנפש, שהנטיעות הרכות של שורש הרע מתגדלים עד שיורד מטה לשפל המדרגה. והוא שאמר רב חסדא כי צריך להזהר בעבירה קלה ואלא יבוא לידי קפיידא קלה, כי סופו מי ישרונו, וכשלונו

בהטלת אימה יתירה בתוך ביתו הביאו בסוף דרכו להשחתת נפשו במידה כזו עד שהגיע למעשה נורא דפילגש בגבעה שהפילה כמה רבבות מישראל, עכ"ד.

הרי שלמד רבי אייזיק שר זצ"ל, שאפשר "צו שטייגען" (להתגדל) בהשחתה, ועד כדי כך להגיע לשפל המדרגה שרואים אצל בעל הפילגש, כשאנו עובד על מידותיו. ויוצא כן גם מזה שלפי הרמב"ן יש צד השוה בין אנשי סדום ורעת בעל הפילגש ונאע"פ שבדברי הפסוקים רואים שהטענה הייתה על בני בנימין, ונגדם עשו בני"י מלחמה... אבל המגלגלין חוב ע"י חיבת דהתם הוא הבעל שרעתו לפלגשו היא שגרמה את כל הרעה שבגללה נפלו כמה רבבות מישראל. היוצא מהג"ל, מי שאינו עובד על מידותיו ואינו לומד מוסר, יכול ליפול חלילה עד שיהיה בתכלית הרע כאנשי סדום!

דרכי לפורים מוסר שט

משלוח מנות ומתנות לאביונים (א')

בשל מה תקנו בנס פורים משלוח מנות ומתנות לאביונים ובשאר נסים לא תקנו זאת?

ונראה, כי זהו לפי ששמעתי בשם הסבא זצ"ל מקלם מרן הרש"ו שביאר מה שחז"ל אומרים "כל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין". חז"ל מלמדים אותנו בזה, שאם רואים אנו שאנשים עושים מעשי השחתה גדולים אל יחשוב כל אחד לעצמו, מה נוגע לי והרבר? אני אף פעם לא אגיע למעשי השחתה כאלה, אלא כל הרואה מעשי השחתה אפילו אם הוא צדיק ורחוק כרחוק מזרח ממערב מהשחתה כזו, צריך לגדור לעצמו גדרים וסייגים שלא יגיע לעולם להשחתה כזאת. כי אף האנשים המשחיתים שעשו את מעשי ההשחתה, לא כפעם אחת הגיעו אליהן אלא כבר היה גרעין ראשון שממנו צמח וגדל הרע לאט לאט. ואם כן יכול להיות שאמנם רחוק אני מקצה האחרון של ההשחתה, אבל אולי קרוב אני להתחלתה, אולי עדיין ההשחתה אצלי בגרעין הראשון שלה שממנו אפשר לה לצמוח ולהתפתח לכן יזיר עצמו מן היין, שזהו התחלת סוטה. עכ"ד.

לפי הג"ל אפשר לומר כשראו חז"ל בהמן הרשע מדה רעה שאין למעלה הימנה, שהפסוק מעיד שלא היה לו שום תביעות לבני ישראל כי כולם השתחוו לו, רק מרדכי לבדו לא רצה להשתחוות לפניו. "ויבו בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו", מפני שלא היה לפי כבודו להתעסק עם יהודי אחד, רצה להרוג ולאבד את כל היהודים טף ונשים החפים מפשע וזהו השחתה שאין למעלה הימנה, להרוג עם שלם בשביל נגיעה ואמביציה פרטית.

וכשכני ישראל ראו עד כמה מגיעות מדות רעות והשחתה של בני אדם, שבשביל נגיעה קלה יכולים להחריב עולם מלא. תיכף קיימו את הגמרא "הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין" והתחילו לתקן ולשפר מדות בני האדם, איך לכבד את חבריו, זה מסמל משלוח המנות, ולהרגיש את צער חבריו ולעזור אחד לשני - זה מסמל לנו מתנות לאבינונים. מפני שיש באדם כל כך הרבה מן הרע שהוא עלול להחריב עולם מלא שבביל נגיעה קלה.

הסבא זצ"ל מקלם מרן הרש"ז אמר: במקום מצומצם שאין הרבה חושך מספיק נר קטן להאיר המקום, אבל במקום גדול שיש הרבה חושך צריכים נר גדול ואם לאדם נתן הקב"ה נר כ"כ גדול "נר ה' נשמת אדם" מזה רואים כמה חושך יש באדם שזקוק לנר ד'. והסבא זצ"ל מסלובורקה מרן ר' נתן צבי פינקל זצ"ל הוסיף ע"ז אם נתן לאדם נר ד'. כמה אור יש באדם!

באמת אלו ואלו דברי אלקים חיים יש באדם חושך, עד אין סוף ויש באדם

Despite the above differences, the Ohr Zarua⁶⁹ says that the elderly man who took in the travelers was in fact a *gilgul* of Lot, and the lawless people of Givah were *gilgulim* of the people of Sedom. Just as Lot came from elsewhere to live in Sedom, so, too, the elderly man came from Ephraim and lived in Givah. When the *navi* states that he was returning from the field where he did "his work" ("*maasehu*"), it refers to the work he was accustomed to doing in a previous *gilgul*, namely, the *hachnasas orchim* he had learned from the house of Avraham Avinu. The lawless people of Givah also did what they were accustomed to doing in a previous *gilgul*, and their death was their *tikkun*. The *Levi* was shocked that no one took them in (which goes against a Jew's merciful traits), not realizing that they behaved this way because they were *gilgulim* of the people of Sedom.

גם דיעות זרות שבזמנינו אינם אלא כפועל יוצא מהתאווה והשאיפה ללכת אחרי שרירות לבו, מתוך שרוצה לעשות ככל הישר בעיניו קובע לעצמו איזה השקפה המתואמת לרוחו המיתרנית, כדי שמצפוניו לבבו לא יפריעו לו בדרכו הרע.

לאורך האמור יש לראות הסיבה לכך. דידוע מהאריז"ל (עין שער הפסוקים פרשת בחקתי) שכעת אין יורדות נשמות חדשות, אלא הבאות בגלגול בשביל לתקן מה שפגמו בדורות הקודמים, עד אשר נדחי ישראל יכנס בביאת המשיח, ושה סוד אומרים ז"ל (ע"ז ה א) "אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף". אלמלי היו כל הדעות זרות בתוקפם, דהיינו הפסד הדעת, כי אז לא היה אפשרות לתקן את הנשמות לבלתי ידח ממנו נדח. לכן צדקה עשה הקב"ה לישראל עם קרובו, שנסיונות הדור

אינם אלא בדברים הנוגעים להפסד המדות, ועל ידי שלימות ובריאות הדעת אפשר להתגבר עליהם ולתקנם על מכונם.

על כן החכם עיניו בראשו, לחזק את שכלו ודעתו באופן שתהא לו ה'תחלה בריאה שממנה יבא הבריאות, שמן המוח נמשך אל הלב לתקן התאווה והחמדה, והלב טהור משפיע על טהרת ותיקון המדות.

הקב"ה יבא בריאות, שמה שיש לו ה'תחלה

היו מושחתים בדעת אלא במדות. ונתוסף לנו עכשיו בהירות ההבנה בזה דכל זאת היתה במחשבתו העמוקה של יוצר בראשית, אשר חשב מחשבות להוריד את לוט ואנשי סדום על מנת שיבואו על תיקונם, לפיכך במכוון נשתנה דרכם כעת מדרכם מקדם. הנה כי כן עצם השינוי הזה היוותה סיבה לשינוי העונש, כי בשעת מיתתם נתקנו בעלילותיו של רבון כל המעשים אדון כל הנשמות, אשר לו לבדו נגלו תעלומות.

בעקבות דמשיחא

לפי דמסתפינא הייתי אומר שהדברים חוזרים על עצמם בדור הזה. עדים אנו לתופעה נפלאה שכל האידיולוגיות למיניהם התנפצו לרסיסים, כולם עלו בתוהו ובוהו ואין רודף אחריהם.

בדרך אחד לפנינו מה רבו צרינו בכתות שונות, מפלגות בעלי שמות בארץ, כשלכל אחד סיסמא והשקפה אחרת זה בכה וזה בכה, לא הרי זה כהרי זה ולא הרי זה כהרי זה הצד השהו שבהן שדרקן להזיק ולהעביר על הדעת, ורבים חללים הפילו. ואילו בזמנינו כל הסיסמאות שדופות קדים עבר עליהם הכלח, אין פוצה פה ומצפצף בשיטות ואידיולוגיות, רק התאווה רעה חוגגת בראש כל חוצות, כשלצערניו הרב מושכת אחריה את החטאים האלה בנפשותם במעשים אשר לא יעשו.

הנפישונות שהיו פעם בשיטה והשקפה, עברו כעת לחמדה ותאוה. כי

בעולם הזה קיים אותו מצב של גיהנום, ומוכח מזה שגם על פתחו של גיהנום הרשעים אינם שבים בתשובה.

על הפסוק (קהלת ז'): "יגם בדרך כשסכל חולך, ליבו חסר, ואמר לכל סכל הוא", מפרש הזוהר (בראשית נט): "ליבו" זה הקב"ה, "ואמר לכל", היינו שלא תועיל לו תוכחה. אחרי כל מה שתאמר לו ותנסה להעמידו על האמת, הוא יישאר סכל. כל זה משום שהקב"ה כבר אינו עמו, כי הוא נמצא בגיהנום. על כן פשוט הוא ש"והרשעים כים נגרש, כי השקט לא יוכל, ויגרשו מימיו רפש וטיט" (ושעיהו נז), זהו גיהנום. בניגוד לרשעים, שרונים הצדיקים תמיד במנוחה והשקט, וזהו העולם הבא. כי כיון שהצדיק דבוק בה', שום דבר לא מפריע לו ואינו חש כל עצב. לכן אפשר לומר עליו שהוא חי בעולם הזה בגן עדן. מעולם לא קרה שצדיק יתחרט על מצוה שקיים, ולעומת זאת הרשעים הלא מלאי חרטות המה. בבוא העת פושט הצדיק את "כסותו" שהוא הגוף, ונכנס לאותו גן עדן שבו הוא נמצא כבר כל ימי חייו. אלא שבעולם הזה היה מצבו הרוחני מוגבל ומסורבל על ידי הגוף, ואחר מותו הוא פושט את הגוף מעליו, וכך העולם הבא הוא המשך של העולם הזה, כי גם בהיותו כאן הוא דבוק ברצונו יתברך, ומתענג מזיו השכינה.

זהו "אשריך בעולם הזה" שיכול להיאמר על החולכים בדרך הצדיקים, לעומת המצב החפוף שבו נתונים הרשעים בימי חייהם. יהיה חלקנו כגורל הצדיקים.

באו לתקן

למדנו אפוא מדברי מפרשי הפשט, שבמעשה אכן השתוו לאנשי סדום, אבל נשתנו מהם בשכל ובשורש. ההבדל ביניהם כהבדל שבין החוטא להרשע, זה בהפסד המדות וזה בהפסד השכל.

באן המקום לחזור אל מה שלמדנו (לעיל עמ' תרמח) מדבריהם של בעלי הסוד,

דעל פי פנימיות ושורש הנפשות הן הן אנשי סדום הן הן אנשי הגבעה, שחזור ובאו לעולם בפעולתו של יוצר בראשית החושב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, כשהם שוב מתנסים בדיוק באותם הנסיונות כמאז. לכאורה זה סותר למה שלמדנו עתה שהיה הבדל ביניהם, ולא היו ממש אותו דבר, דאנשי סדום היו מושחתים בשורש ואילו אנשי הגבעה רק במעשים?

אמנם בהתבוננות עמוקה יופתחו לנו שערי אורה בכל דברי התעלומה הזאת. כל עיקר מטרת גלגול הנשמות הלא היא בשביל להביא אותם על תיקונם השלם, ובהיות כי 'הרשע אין לו שום דבר ממנו יותחל הבריאות' נמצא דאילו היו נולדים ובאים בדומה ממש לאנשי סדום, רעים בגופם ושכלם וחטאים בממונם ומעשיהם, לא היה להם שום מקום לתיקון, מאחר והפסד השכל אין לו תקנה. לפיכך יצר אותם בחכמה להיות חוטאים ולא רשעים, הפלא ופלא! הם התאוו תאוה בדיוק כמו אנשי סדום אבל ללא השחתת השכל, ובכן על ידי בריאות השכל יעלה בידם להבריא את המדות. עתה כאשר ישכילו להשליט את הדעת על התאווה לבלתי עשות כתועבות אנשי סדום, יבואו על תיקונם השלם.

והדברים שמחים ומאירים. אלמלי היו דומים ממש לאנשי סדום, שוה בשוה, יסתער עלינו הקושיא וכי משווא פנים יש בדבר, למה נשתנו הללו מהללו בעונשם? על זאת למדנו מדברי בעל העקידה דאכן לא היו שווים, כי לא